

ИНТЕРАКТИВНА КЊИГА О БЕЗБЕДНОСТИ НА ИНТЕРНЕТУ

ВОДИЦ ЗА НАСТАВНИКЕ

ПРЕГЛЕД

Желимо да вам захвалимо што ћете у вашој учионици извести ове вежбе о безбедности на интернету!

Овај приручник садржи препоруке и ресурсе за извођење вежби о безбедности на интернету у вашој учионици, а намењен је деци узраста од 9 до 12 година. Циљ ових активности је да се ученици и учитељи подстакну на разговор о безбедности на интернету и начину решавања могућих проблема.

Слободно можете да прилагодите ове активности потребама деце са којом радите.

Уколико желите, било би нам драго да нам пошаљете повратне информације о вежбама путем обрасца за повратне информације од учитеља, а који се налази на крају приручника.

Надамо се да ћете уживати у коришћењу овог материјала!

САДРЖАЈ

ПРЕГЛЕД	2	• Вежба 7: Блокирање	15
КРАТАК ПРИКАЗ ВЕЖБИ	4	БУДИТЕ ФИНИ - РЕШЕЊЕ	16
УПОЗНАЈ СВОЈА ПРАВА - ИНСТРУКЦИЈЕ	5	• Вежба 6: Поруке	16
• Увод	5	• Вежба 7: Блокирање	16
• Вежба 1: Права наспрам жељама	5	ПОМОЋ! - ИНСТРУКЦИЈЕ	17
• Вежба 2: Најважнија 3 права	6	• Увод	17
УПОЗНАЈТЕ СЕ СА СВОЈИМ ПРАВИМА -		• Вежба 8: Одговор	17
РЕШЕЊА	7	• Вежба 9: Подршка	18
• Вежба 1: Права наспрам жељама	7	ПОМОЋ! - РЕШЕЊА	19
• Вежба 2: Најважнија 3 права	8	• Вежба 8: Одговор	19
ПОД БУДНИМ ОКОМ - ИНСТРУКЦИЈЕ	9	• Вежба 9: Подршка	20
• Увод	9	ОПАСНОСТ? - ИНСТРУКЦИЈЕ	21
• Вежба 3: Дељење	9	• Увод	21
• Вежба 4: Савет	10	• Вежба 10: Упозорење	21
ПОД БУДНИМ ОКОМ - РЕШЕЊА	11	• Вежба 11: Заштита	22
• Вежба 3: Дељење	11	ОПАСНОСТ? - РЕШЕЊА	23
• Вежба 4: Савет	11	• Вежба 10: Упозорење	23
ИСТИНА ИЛИ ЛАЖ? - ИНСТРУКЦИЈЕ	12	• Вежба 11: Заштита	23
• Увод	12	АНТИ-ВИРУС - ИНСТРУКЦИЈЕ	25
• Вежба 5: Поверење	12	• Увод	25
ИСТИНА ИЛИ ЛАЖ? - РЕШЕЊА	13	• Вежба 12: Штитови	25
• Вежба 5: Поверење	13	АНТИ-ВИРУС - РЕШЕЊА	26
БУДИТЕ ФИНИ - ИНСТРУКЦИЈЕ	14	• Вежба 12: Штитови	26
• Увод	14	ПОВРАТНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ ОД УЧИТЕЉА	27
• Вежба 6: Поруке	14	• Назив активности	27
		• Запажања	27

КРАТАК ПРИКАЗ ВЕЖБИ

МОДУЛ	ВЕЖБЕ	ТЕМА	ПРИБОР	ВРЕМЕ
Упознај се са својим правима	Права наспрам жеља Најважнија 3 права	<ul style="list-style-type: none"> Права деце и дигитална технологија	<ul style="list-style-type: none"> Одштампани материјал из радне свеске УНЦРЦ прилагођен деци (радна књига) Хемијска или дрвена оловка	1 сат
Под будним оком	Дељење Савет	<ul style="list-style-type: none"> Приватност на интернету Дељење личних информација	<ul style="list-style-type: none"> Одштампани материјал из радне књиге Хемијска или дрвена оловка	1 сат и 15 мин
Истина или лаж?	Поверење	<ul style="list-style-type: none"> Проналажење поузданих извора на интернету	<ul style="list-style-type: none"> Одштампани материјал из радне свеске Снимци екрана веб-страница (радна књига) Хемијска или дрвена оловка	40 мин
Будите фини	Поруке Блокирање	<ul style="list-style-type: none"> Лепо понашање на интернету Блокирање непримереног понашања	<ul style="list-style-type: none"> Одштампани материјал из радне књиге Хемијска или дрвена оловка	1 сат и 15 мин
Помоћ!	Одговор Подршка	<ul style="list-style-type: none"> Одговарање на сајбер малтретирање Подршка у суочавању са ризицима на интернету	<ul style="list-style-type: none"> Одштампани материјал из радне књиге Хемијска или дрвена оловка	1 сат и 15 мин
Опасност	Упозорење Заштита	<ul style="list-style-type: none"> Ризици и опасности на интернету	<ul style="list-style-type: none"> Одштампани материјал из радне књиге Хемијска или дрвена оловка	1 сат и 30 мин
Анти-вирус	Штитови	<ul style="list-style-type: none"> Заштита компјутера/ мобилног телефона од вируса	<ul style="list-style-type: none"> Одштампани материјал из радне књиге Хемијска или дрвена оловка	30 мин

УПОЗНАЈТЕ СЕ СА СВОЈИМ ПРАВИМА – УПУТСТВА

УКУПНО ВРЕМЕ: 1 САТ

ЦИЉЕВИ: До краја ове активности деца ће научити како да:

- Разликују права и жеље
- Мисле на своја права у дигиталном окружењу
- Утврде на која права утиче дигитална технологија

УВОД

ВРЕМЕ: 5 МИНУТА

Представите Конвенцију о правима детета својој групи. Објасните позадину Конвенције, зашто су права важна и како дигитална технологија може да утиче на дечија права.

ВЕЖБА 1: ПРАВА НАСПРАМ ЖЕЉА

ВРЕМЕ: 20 МИНУТА

НАЦИН РАДА: ИНДИВИДУАЛНИ

Смернице (15 мин)

Реците деци:

- Да напишу своје име у врху радног листа
- Да погледају слике и прочитају налепнице испод сваке слике
- Да испод слике напишу да ли она представља право или жељу

РАДНИ ЛИСТ: ПРАВА НАСПРАМ ЖЕЉАМА

ПРИБОР: ХЕМИЈСКА/ДРВЕНА ОЛОВКА

Питања за разговор: (5 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом о њиховим одговорима.

Можете да им поставите следећа питања:

- Која је разлика између права и жеља?
- Да ли је коришћење дигиталне технологије право или жеља?
- Можете ли се сетити барем два права која имате на интернету?

ВЕЖБА 2: НАЈВАЖНИЈА 3 ПРАВА

ВРЕМЕ: 35 МИНУТА

НАЧИН РАДА: ИНДИВИДУАЛНИ

Смернице (25 мин)

Реците деци:

- Да напишу своје име у врху радног листа
- Да прочитају листу права из Конвенције о правима детета
- Да напишу три права за која сматрају да су најважнија у овом дигиталном добу

РАДНИ ЛИСТ: НАЈВАЖНИЈА 3 ПРАВА

ПРИБОР: КОНВЕНЦИЈА О ПРАВИМА ДЕТЕТА ПРИЛАГОЂЕНА ДЕЦИ, ХЕМИЈСКА/ДРВЕНА ОЛОВКА

Питања за дискусију (10 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом њихове одговоре.

Можете да им поставите следећа питања:

- Која су према вашем мишљењу најважнија права у свету у којем има много дигиталне технологије?
- На која права дигитална технологија највише утиче?
- Да ли је дигитална технологија добра или лоша за наша права?

УПОЗНАЈТЕ СЕ СА СВОЈИМ ПРАВИМА – РЕШЕЊА

ВЕЖБА 1: ПРАВА НАСПРАМ ЖЕЉА

ПРАВА:

- Заштита од дискриминације - Члан 2: Сва деца имају права утврђена Конвенцијом Уједињених нација о правима детета, без обзира на расу, пол, језик, вероисповест, етничку припадност или инвалидитет.
- образовање - Чланови 28. и 29: Свако дете има право на образовање које би требало да помогне у развоју дететове личности, талената, као и менталних и физичких способности.
- Игра - Члан 31: Свако дете има право на одмор, игру и учествовање у културном животу и уметности.
- Пристојан дом - Члан 27: Свако дете има право на пристојан животни стандард који ће му омогућити раст и развој
- Слобода његовања властите културе, језика и уверења - Члан 30: Дете које припада мањинама има право да ужива у својој култури, вероисповести и језику.
- Коришћење компјутера ради тражења информација ** - Члан 13: Свако дете има право да добије информације и изрази своје мишљење.
- Чист ваздух - Члан 24: Свако дете има право на највиши могући ниво здравља и здравствене неге, што укључује храњиву исхрану, чисту воду и незагађену животну средину.
- Храњива исхрана - Члан 24: Свако дете има право на најбољи могући ниво здравља и здравствене неге, што укључује храњиву прехрану, чисту воду и незагађену животну средину.
- Заштита од злостављања и занемаривања - Члан 19: Држава мора да учини све да би заштитила децу од насиља, злостављања, занемаривања, немарног поступања или искоришћавања.
- Гледање телевизије ради одмора** - Члан 31: Свако дете има право на одмор, игру и учествовање у културном животу и уметности
- Медицинска нега када вам је потребна - Чланови 24. и 25: Свако дете има право на најбољи могући ниво здравља и здравствену негу, а дете које је измештено из своје куће има право на редовну проверу неге која му се пружа.
- Могућност да изразите своје мишљење и будете саслушани - Члан 12: Свако дете има право изражавања личних ставова о свим стварима које се на њега односе, где те ставове треба уважават.

Жеље

- Твоја властита соба - Иако сва деца имају право на одговарајући животни стандард, УНЦРЦ не обухвата право детета на властиту собу. Многа деца деле собу са својом браћом и сестрама, родитељима или другим члановима породице. Све док је таква соба безбедна, чиста и омогућава им раст и развој, она се сматра довољном.
- Брза храна - Иако многа деца воле брзу храну, она се често не сматра хранљивом исхраном и не потпада под право на здравље (члан 24.)
- Џепарац који трошите како желите - Деца и њихове породице морају имати довољно новца да би задовољили своје основне потребе, али новац који се може потрошити на све што пожелите није право већ жеља.
- Путовања током распуста- Иако деца имају право на одмор и игру (члан 31.), путовања током распуста се не сматрају основном потребом и самим тим нису ни право.
- Најновија мода - деца имају право на одећу према члану 27. (право на примерен животни стандард). Мимо тога, модерна одећа не сматра се основном потребом и зато представља жељу, а не право.

Право или жеља:

- Слање порука путем мобилног телефона ** - Ово зависи од сврхе слања порука. Особа можда шаље поруке да би остварила своја права, као што су добијање информација или изражавање личног мишљења. Међутим, ако се поруке шаљу у друге сврхе, попут злостављања других особа, то се не сматра правом.

** Иако се поседовање или коришћење саме дигиталне технологије не сматра 'правом', деца и млади све више користе ове уређаје да би остварили своја права. На пример, могу их користити за учење, тражење информација, одмор и игру или изражавање својих ставова. Дигиталне технологије се стога могу сматрати начином на који их деца остварују.

ВЕЖБА 2: НАЈВАЖНИЈА 3 ПРАВА

Нема тачних одговора у овој активности. Деца би требало да размисле о томе шта могу слободно радити на интернету (на пример, изразити своје мишљење или учествовати у образовним активностима) и од чега би требало да буду заштићени на интернету (на пример, нарушавање приватности, злостављање, дискриминација итд.).

ПОД БУДНИМ ОКОМ - УПУТСТВО

УКУПНО ВРЕМЕ: 1 САТ И 15 МИН

ЦИЉЕВИ: До краја ове активности деца ће научити како да:

- Развију свест о питању приватности на интернету
- Одлуче које личне податке је безбедно делити и с ким
- Схвате неке од последица дељења личних података на интернету

УВОД

ВРЕМЕ: 5 МИНУТА

Одржите кратку дискусију са групом о томе шта за њих значи приватност и објасните неке проблеме који се односе на приватност на интернету.

ВЕЖБА 3: ДЕЉЕЊЕ

ВРЕМЕ: 30 МИНУТА

НАЦИН РАДА: ИНДИВИДУАЛНИ

Смернице (20 мин)

Реците деци:

- Да напишу своје име у врху радног листа
- Да заокруже оне за које мисле да могу видети њихове информације и активности - објаве на друштвеним мрежама, личне податке, локацију, историју претраживања - на интернету.
- Уколико неко недостаје, нека се упише у предвиђени простор.

РАДНИ ЛИСТ: ДЕЉЕЊЕ

ПРИБОР: ХЕМИЈСКА/ДРВЕНА ОЛОВКА

Питања за дискусију (10 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом њихове одговоре.

Можете им поставити следећа питања:

- Ко може да види оно што кажете, радите и објављујете на мрежи? Само ваши пријатељи или странци такође?
- Користите ли подешавања приватности на интернету да бисте контролисали ко може видети ваше податке?
- Када се пријавите на веб-страницу, знате ли ко види ваше податке које сте уписали?

ВЕЖБА 4: САВЕТ

ВРЕМЕ: 40 МИНУТА

НАЦИНА РАДА: МАЊЕ ГРУПЕ

Смернице (30 мин)

Реците деци:

- Да напишу своје име у врху радног листа
- Да прочитају шта су други млади људи рекли о својој безбедности и приватности на интернету
- Да у коцкице упишу да ли се слажу с тим тврдњама, односно зашто се слажу и зашто не
- Да осенче онај број звезда који ће показати у којој мери се слажу са одређеном тврдњом. 1 осенчена звездица није пуно, а 4 звездице је пуно.

РАДНИ ЛИСТ: САВЕТ

ПРИБОР: ХЕМИЈСКА/ДРВЕНА ОЛОВКА

Питања за дискусију (10 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом о њиховим одговорима.

Можете им поставити следећа питања:

- Да ли је безбедно делити личне информације на мрежи (попут свог пуног имена, адресе, телефонског броја или фотографија)?
- С ким бисте могли да проверите да ли је безбедно делити ове информације?

ПОД БУДНИМ ОКОМ - РЕШЕЊА

ВЕЖБА 3: ДЕЉЕЊЕ

У овој активности деца би требало да размисле да ли се свака врста информација сматра осетљивом и шта те информације потенцијално откривају о нама или нашем идентитету. Подсетите их да након што се информације поделе на интернету, није их једноставно променити или уклонити.

Подстакните децу да размисле о томе како би свака особа, са којом деле своје податке, могла да искористи те податке и шта би са њима могла да учини. Деца би требало добро да размисле о томе да ли би странци, технолошке компаније, владе и фирме требало да буду у могућности да приступе врстама података које су овде наведене.

ВЕЖБА 4: САВЕТ

„Укључио сам сва подешавања приватности и безбедности, тако да се заправо не бринем за своје податке.“

„Способност уређивања подешавања приватности и безбедности важна је вештина дигиталне писмености. Међутим, ове поставке нису увек 100% ефикасне у заштити података, стога деца не би требало да се ослањају само на ове поставке да би се заштитили. Подстакните децу да размисле дали је могућ приступ њиховим подацима на друге начине (нпр. од стране компанија, или преко веб-страница на које се пријављују) и како се ти подаци могу искористити (нпр. за рекламирање).

„Заиста сам забринут због хакера који могу провалити у систем за складиштење података и искористити моје податке.“

Понекад хакери приступају систему за складиштење података и могу открити личне податке који су тамо сачувани. Иако су шансе да вам се тодогоди релативно мале, важно је имати на уму да све информације које делите на веб-страницама или са компанијама на интернету не морају увек бити у потпуности заштићене.

„Не смета ми да поделим своје право име и адресу када се пријавим на неку веб-страницу. Они ионако не могу ништа учинити с тим.“

Име и адреса су осетљиви лични подаци. Не знамо увек како ће веб-странице искористити наше личне податке нити с ким ће их поделити. Важно је прочитати услове и одредбе да бисте сазнали правила те веб-странице по питању личних података. Такође постоји вероватноћа да би безбедност веб-странице могла да буде нарушена и ваши лични подаци јавно изложени.

ИСТИНА ИЛИ ЛАЖ – УПУТСТВА

УКУПНО ВРЕМЕ: 40 МИН

Циљеви: До краја ове активности деца ће научити како да:

- Имају на уму да се не може са сигурношћу веровати свим информацијама са интернета
- Схвате на који начин могу да провере да ли су информације са интернета истините или лажне.

УВОД

ВРЕМЕ: 5 МИНУТА

Не можете веровати свему што прочитате на интернету. У овој активности ћемо размислити о томе како можемо знати да ли треба да верујемо информацијама са различитих веб-страница. Постоје ли ствари на које треба да обратите пажњу, а које ће вам указати на то да ли су подаци или веб-страница поуздани или не?

ВЕЖБА 5: ПОВЕРЕЊЕ

ВРЕМЕ: 35 МИНУТА

НАЦИН РАДА: МАЊЕ ГРУПЕ

Смернице (25 мин)

Реците деци:

- Да напишу своје име у врху радног листа
- Да погледају снимке екрана четири веб-странице. Поразговарајте у групи о томе да ли мисле да су информације са сваке од ових веб-страница поуздане.
- Да у табели напишу о којој врсти веб-странице са ради (у питању може бити веб-страница универзитета, веб-страница са новостима или она која служи за забаву)
- Да поред тога напишу мисле ли да је та веб-страница поуздана, зашто јесте или зашто није

РАДНИ ЛИСТ: ПОВЕРЕЊЕ

ПРИБОР: ОДШТАМПАНИ МАТЕРИЈАЛ ИЗ РАДНЕ КЊИГЕ, ХЕМИЈСКА/ДРВЕНА ОЛОВКА

Питања за дискусију (10 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом о њиховим одговорима.

Можете им поставити следећа питања:

- Ако сматрате да су информације са неких од ових веб-страница поуздане, на основу чега сте то закључили? Шта вам тачно показује да можете веровати тој веб-страници?
- Ако сматрате да подаци нису поуздани - како сте то закључили?
- Како можете проверити да ли су подаци које нађете на интернету истинити или не?

ИСТИНА ИЛИ ЛАЖ – РЕШЕЊА

ВЕЖБА 5: ПОВЕРЕЊЕ

Овде је важно охрабрити децу да критички размишљају о веб-страницама које посећују на интернету и схвате да није све оно што се каже на интернету заиста онакво како се тврди да јесте - чак и ако страница садржи службени лого.

УНИЦЕФ: Ово је веб-страница глобалне организације (УНИЦЕФ).

Ова веб-страница би се могла чинити поузданом јер садржи службени лого, а вероватно је већ позната некој дјечи. Наслови попут „Донирајте“, „Прикључите се“, „Наш рад“ итд. карактеристични су за добротворну организацију.

Wikipedia: Ово је интернет страница слободне енциклопедије. Wikipedia је позната по томе што је отворен извор и омогућава корисницима интернета да уређују уносе.

Многи људи верују страници Wikipedia и ослањају се на њене информације. Међутим, како је реч о отвореном извору, где корисници могу да уписују и уређују уносе, треба бити критичан према информацијама које прочитате на овој веб-страници.

The Betoota Advocate: Ово је сатирична веб-страница са вестима.

Ова веб-страница не нуди поуздане информације јер јој је намера да пружи забаву. Наслов “Човек који сакупља опало лишће напоскон добија базен” је хумористичан, што указује на то да ова веб-страница није веб-страница са озбиљним вестима.

WebMD: Ово је веб-страница која нуди информације о здрављу.

Ова веб-страница се може чинити поузданом јер је она популарна страница која говори о здрављу. Међутим, подаци са оваквих веб-страница нису увек поуздани и не препоручује се да их корисници користе за дијагнозу властитих здравствених проблема.

БУДИТЕ ФИНИ – ИНСТРУКЦИЈЕ

УКУПНО ВРЕМЕ: 1 САТ И 15 МИН

Циљеви: До краја ове активности деца ће научити како да:

- Развију свест о правилном понашању на интернету
- Схвате када може бити примерено блокирати лоше понашање на интернету

УВОД

ВРЕМЕ 5 МИНУТА

Реците групи да изнесу неке примере како треба да се понашамо према другима. Да ли се људи некада лоше понашају једни према другима на друштвеним мрежама? Шта ћете урадити ако вам неко каже или учини нешто лоше на друштвеним мрежама?

ВЕЖБА 6: ПОРУКЕ

ВРЕМЕ 30 МИНУТА

НАЦИН РАДА: ИНДИВИДУАЛНИ

Смернице (25 мин)

Реците деци:

- Да напишу своје име у врху радног листа
- Да у предвиђеном простору напишу текстуалну поруку пријатељу у којој ће му навести како млади треба да се понашају једни према другима на друштвеним мрежама
- Да размисле о одређеним моделима понашања и о ономе што никада не би смели да раде другима

РАДНИ ЛИСТ: ПОРУКЕ

ПРИБОР: ХЕМИЈСКА ИЛИ ДРВЕНА ОЛОВКА

Питања за дискусију (5 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом о њиховим одговорима.

Можете им поставити следећа питања:

- Како млади треба да се понашају једни према другима на друштвеним мрежама?
- Треба ли, док смо на интернету, друге да третирамо на исти начин као што то радимо и када нисмо на интернету? Има ли ту неке разлике?
- Да ли анонимност или чињеница да не познајемо особе са којима комуницирамо путем друштвених мрежа значи да наше понашање на интернету може бити другачије?

ВЕЖБА 7: БЛОКИРАЊЕ

ВРЕМЕ: 40 МИНУТА

НАЦИН РАДА: МАЊЕ ГРУПЕ

Смернице (30 мин)

Реците деци:

- Да напишу своје име у врху радног листа
- Да прочитају сваку од прича које описују шта су поједине особе радиле на интернету. „Да ли бисте их блокирали“?
- Да заокруже закључани катанац испод приче уколико би ту особу блокирали. Ако не би блокирали ту особу, нека оставе празан круг
- Да испод напишу зашто би блокирали ту особу или зашто не би

РАДНИ ЛИСТ: БЛОКИРАЊЕ

ПРИБОР: ХЕМИЈСКА/ДРВЕНА ОЛОВКА

Питања за дискусију (10 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом о њиховим одговорима.

Можете им поставити следећа питања:

- Да ли сте икада раније блокирали неког на мрежи? Ако јесте, зашто сте га блокирали?
- Ако нисте сигурни да ли неког треба да блокирате, кога бисте могли питати?
- Када је паметно некога блокирати? Можете ли се сетити неких других ситуација или разлога због којих бисте некога желели да блокирате?

БУДИТЕ ФИНИ – РЕШЕЊА

ВЕЖБА 6 : ПОРУКЕ

Нема тачног одговора за ову активност. Подстакните децу да размисле о томе како би требало да се понашамо према другима када нисмо на интернету и да ли се та иста правила односе и на интернет. Замолиите их да размисле која су понашања прихватљива и како би они хтели да их се третира. Неки примери би могли да обухвате - поштивање туђег мишљења, избегавање дискриминирајућег или увредљивог језика, као и малтретирања других особа.

ВЕЖБА 7: БЛОКИРАЊЕ

Ваш друг из разреда:

Блокирањем ове особе онемогућићете га да вам шаље злонамерне поруке. Такође би требало да размислите да поразговарате са учитељем или родитељем о томе шта вам се дешава јер би вам они могли помоћи да решите проблем ван мреже или да ту особу пријавите веб-страници те друштвене мреже.

Ваш најбољи пријатељ:

Ваш најбољи пријатељ можда није намерно желео да повреди ваша осећања, посебно ако је то први пут да вам је тако нешто рекао.

Уместо да га блокирате, могли бисте с њим обавити приватни чет или лично поразговарати о томе како се осећате.

Странац:

Прихватање захтева за пријатељство од неког непознатог може бити опасно. Пре него што прихватите такав захтев, могли бисте прво да проверите да ли ту особу евентуално познајете. Ако је не познајете, требало би да је блокирате.

Ваша мама:

Ваша мама вам жели само најбоље. Уместо да је блокирате, покушајте да разговарате са њом, реците јој да вам није угодно да ваше слике кад сте били беба буду на мрежи и замолиите да их скине.

Неко с киме сте били на чату:

Захтеве за слање непристојних фотографија треба да третирате опрезно, посебно ако захтев долази од некога кога не познајете добро или му не верујете. Ако не познајете ту особу, требало би да је блокирате. Ако је познајете, могли бисте јој рећи да се не осећате пријатно и да не желите да делите такву врсту фотографија. Препоручује се да се деца обрате одраслој особи од поверења која им може помоћи да реше такву ситуацију.

Неко из ваше школе:

Ако је то нека особа коју познајете и којој верујете, можете јој рећи да не желите да вам шаље видео-записе насиља. Уколико је видео послат са циљем да вам се запрети, да вас уплаши или злоставља, блокирајте ту особу.

ПОМОЋ! – ИНСТРУКЦИЈЕ

УКУПНО ВРЕМЕ: 1 САТ И 15 МИН

ЦИЉЕВИ: До краја ове активности деца ће научити како да:

- Размисле о томе како различите особе могу да одговоре на сајбер малтретирање
- Идентификују особе и организације које им могу пружити подршку уколико им се нешто лоше деси на интернету

УВОД

ВРЕМЕ: 5 МИНУТА

Понекад можемо бити сведоци злостављања других на интернету. Понекад се и нама могу десити лоше ствари док смо на интернету. Како можемо реаговати на овакве ситуације? Постоје ли људи или места где бисмо се могли обратити за помоћ уколико се нешто тако догоди?

ВЕЖБА 8: ОДГОВОР

ВРЕМЕ: 40 МИНУТА

НАЦИН РАДА: МАЊЕ ГРУПЕ

РАДНИ ЛИСТ: ОДГОВОР

ПРИБОР: ХЕМИЈСКА/ДРВЕНА ОЛОВКА

Смернице (30 мин)

Реците деци да:

- Напишу своје име у врху радног листа
- Замисле да неког злостављају на друштвеној мрежи. У вашој групи поразговарајте са децом о томе како би они реаговали да их се злоставља на мрежи, или уколико би видели да неког другог злостављају
- Нека у свакој од коцкица напишу шта би те особе могле урадити да реше ситуацију

Питања за дискусију (10 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом о њиховим одговорима.

Можете им поставити следећа питања:

- Да ли вас је неко некада злостављао путем интернета? Или сте можда сведочили томе како неког другог злостављају? Шта сте предузели по том питању?
- Да ли различити људи имају различите одговорности у заустављању злостављања?

ВЕЖБА 9: ПОДРШКА

ВРЕМЕ: 30 МИНУТА

НАЧИН РАДА: ИНДИВИДУАЛНИ

Смернице (20 мин)

Замолите децу следеће:

- Напишите своје име у врху радног листа
- Ако се нешто лоше деси док сте на интернету, коме се можете обратити за помоћ?
- Са леве стране напишите све људе за које знате да им се можете обратити за помоћ уколико се нешто лоше почне дешавати на интернету. Напишите како би вам те особе могле помоћи.
- Размислите и са десне стране напишите све веб-странице или организације за које знате да бисте им се могли обратити за помоћ. На који начин могу помоћи?
- У реду је ако се не можете сетити нити једне! У том случају само напишите да не знате.

РАДНИ ЛИСТ: ПОДРШКА

ПРИБОР: ХЕМИЈСКА ИЛИ ДРВЕНА ОЛОВКА

Питања за дискусију (10 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом њихове одговоре.

Можете им поставити следећа питања:

- Ако се на интернету догоди нешто што вас узнемирава или забрињава, коме бисте могли да се обратите за помоћ?
- Ако на интернету видите нешто непристојно или застрашујуће, с ким бисте могли да поразговарате о томе?

ПОМОЋ! - РЕШЕЊА

ВЕЖБА 8: ОДГОВОР

Особа која трпи злостављање

Особа која трпи злостављање може да предузме следеће да би решила проблем са насилником:

- Поверити се одраслој особи којој верује, попут родитеља или наставника
- Престати да одговара на поруке
- Блокирати ту особу
- Пријавити особу путем механизма за пријављивање друштвених мрежа
- Снимити екран са порукама које могу послужити као доказ
- Контактirati линију за помоћ ради подршке (**Национални контакт центар за безбедност деце на интернету путем броја 19833**)

Пријатељи

Пријатељи имају одговорност да помогну једни другима. Неки од начина на које можете да пружите помоћ су следећи:

- Питајте пријатеља да ли је добро и да ли му треба помоћ
- Помозите му да блокира, избрише или пријави насилника платформи друштвених мрежа или другом механизму за пријављивање
- Реците насилнику да престане и упозорите га да такво понашање није у реду
- Помозите да се сними екран са порукама
- Затражите помоћ од одрасле особе од поверења, или дајте пријатељу број линије за помоћ

Остали посматрачи

Посматрачи имају важну улогу у омогућавању или спречавању насилничког понашања на мрежи. Ево неких од начина како они могу да помогну:

- Могу да објаве речи подршке за особу која трпи злостављање
- Могу да кажу насилнику да престане са тим понашањем и упозоре га да злостављање није у реду
- Могу да пријаве злостављање путем платформи друштвених мрежа
- Могу да помогну да се направи снимак екрана са порукама

ВЕЖБА 9: ПОДРШКА

Кога ви све познајете а да им се можете обратити за помоћ уколико се нешто лоше деси на мрежи? Шта би те особе могле да ураде да би вам помогле?

Деца у својој близини имају различите особе којима верују и за које знају да им могу помоћи, уколико је то потребно. Неке особе којима бисте могли да се обратите су родитељи, учитељи, директор школе, пријатељи и породични пријатељи.

Зависно од тога која је особа у питању, она би могла да помогне тако што ће саслушати твој проблем, пронаћи где се такав проблем може пријавити, дати савет, објаснити вам како та особа може да се блокира или како могу да се измене поставке приватности/безбедности или да се интервенише ван мреже.

Од којих веб-страница или организација можете да затражите помоћ? Шта оне могу да учине?

Многе земље имају веб-странице и организације којима деца могу да пријаве свој проблем. Платформе друштвених мрежа и друге веб-странице обично имају функцију која омогућава корисницима анонимно пријављивање увредљивог или насилничког понашања. Оне могу да помогну да се уклони садржај са њихових веб-страница или да се блокира насилник.

Национални контакт центар за безбедност деце на интернету, службе за подршку младима или полиција такође могу да пруже помоћ, јер располажу онлајн механизмима за пријављивање, пружају психо-социјалну или емоционалну подршку, дају препоруке и савете о решавању проблема или истражују кривична дела на интернету.

ОПАСНОСТ - ИНСТРУКЦИЈЕ

УКУПНО ВРЕМЕ: 1 САТ И 30 МИНУТА

ЦИЉЕВИ: До краја ове активности деца ће научити како да:

- Схвате неке од ризика који постоје на интернету
- Открију од кога могу да затраже помоћ ако им се нешто деси на интернету
- Почну да размишљају о томе како могу да се заштите на интернету

УВОД

ВРЕМЕ: 5 МИНУТА

Неке ствари које радимо док смо на интернету су безбедне - али понекад се може десити нешто, или ми сами можемо урадити нешто што за нас и није баш најбезбедније. Замолите групу да наведу неке примере онога што је безбедно радити на интернету и онога што није безбедно.

ВЕЖБА 10: УПОЗОРЕЊА

ВРЕМЕ: 35 МИНУТА

НАЦИН РАДА: МАЊЕ ГРУПЕ

Смернице: (25 мин)

Реците деци да:

- Напишу своје име у врху радног листа
- Прочитају и изрежу реченице са прве странице радног листа, те да их залепе на скали упозорења. Нека лево залепе оно што мисле да је веома безбедно, а десно оно што сматрају да није безбедно
- Ви можете да додате све оно што недостаје, а што је споменуто у вашем разговору са групом, или оно што сматрате да би требало уврстити. Ово можете дописати на одређеном месту на скали, зависно од тога колико мислите да је то безбедно или није безбедно.

РАДНИ ЛИСТ: УПОЗОРЕЊА

ПРИБОР: ХЕМИЈСКА/ДРВЕНА ОЛОВКА, МАКАЗЕ, ЉЕПИЛО

Питања за дискусију (10 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом о њиховим одговорима.

Можете да им поставите следећа питања:

- Да ли је оно што ви сматрате безбедним на интернету исто оно што и ваши родитељи сматрају безбедним?
- Да ли ваши родитељи или неке друге одрасле особе мисле да нешто од оног што радите на интернету није безбедно, док ви мислите супротно?
- Да ли је безбедно лично се срести са неким кога сте упознали на интернету?

ВЖБА П: ЗАШТИТА

ВРЕМЕ: 50 МИНУТА

НАЦИН РАДА: МАЊЕ ГРУПЕ

Смернице (40 минута)

Реците деци да:

- Напишу своје име у врху радног листа
- Прочитају приче о деци и ономе шта им се десило на интернету
- За сваку од прича напишу своје одговоре на питање:
Шта се десило овој младој особи из приче?
Од кога би могли тражити помоћ и са ким би могли да поразговарају о овом?
Да ли мислите да бисте се ви могли носити са овом ситуацијом уколико би се вама исто догодило?
Како бисте могли да се заштитите да вам се овако нешто никада не деси?

РАДНИ ЛИСТ: ЗАШТИТА

ПРИБОР: ХЕМИЈСКА/ДРВЕНА ОЛОВКА

Питања за дискусију (10 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом о њиховим одговорима.

Можете им поставити следећа питања:

- Ако одлучите да се лично сретнете са неким кога сте упознали на интернету, шта бисте могли урадити да се заштитите?
- Ако неко са ким комуницирате путем интернета жели да причате о безобразним стварима, или од вас тражи да му пошаљете своју слику, шта би требало да учините?
- С ким бисте могли да поразговарате или од кога бисте могли да затражите помоћ уколико вам се на интернету деси нешто због чега се осећате непријатно или небезбедно?

ОПАСНОСТ? - РЕШЕЊА

ВЕЖБА 10: УПОЗОРЕЊЕ

Ова активност је осмишљена да би се проверила перцепција деце о ризицима на интернету у циљу покретања расправе. Постоји низ могућих одговора, али су у наставку наведени само неки предлози:

БЕЗБЕДНО ЈЕ:

- Бити на чету са пријатељима и породицом
- Користити Google претраживач за школски задатак
- Делити објаве на друштвеним мрежама (под условом да те објаве не садрже личне податке или непримјерене слике)
- Стварати музику, видео-записе или други дигитални садржај

НИЈЕ БЕЗБЕДНО:

- Делити осетљиве личне податке (што укључује кућну адресу, податке о школи итд.)
- Разговарати са неким непознатим
- Прихватити захтев за пријатељство од некога кога не познајете
- Срести се у стварном животу са неким кога сте упознали на интернету

ВЕЖБА 11: ЗАШТИТА

Предложени одговори за сваки од сценарија укључују следеће:

Јелена:

1. Јелена трпи сајбер насиље.
2. Она би то требало да каже одраслој особи од поверења, пријатељу или да се обрати линији за помоћ.
3. Није примењиво.
4. Треба да блокирате или пријавите особу; престанете да одговарате на поруке; усликате екран са порукама.

Марко:

1. Марко је зависник од интернет игрица.
2. Могао би да разговара са родитељима, пријатељима, другом одраслом особом од поверења или да контактира линију за помоћ.
3. Није примењиво.
4. Поставите дневна временска ограничења за игрице; држите уређаје ван спаваће собе; проводите време радећи друге активности попут спорта или дружења са пријатељима.

Ана:

1. Ана се на интернету дописује са странцем који жели да се с њом упозна у стварном животу. Ово би могло да доведе до отмице или другог насиља.
2. Могла би да разговара са родитељима, пријатељима или да се обрати линији за помоћ.
3. Није примењиво.
4. Немојте прихватати захтеве за пријатељство од непознатих особа; разговарајте са одраслом особом пре него што одлучите да се сретнете са неким са интернета у стварном животу.

Јанко:

1. Јанкова мама је поставила Јанкову фотографију без његовог пристанка коју би други могли да искористе да га малтретирају, да му се ругају или би то евентуално могло имати утицај на његову будућност.
2. Јанко би требао да разговара са мамом и замоли је да уклони фотографије.
3. Није примењиво.
4. Пре објављивања фотографије на друштвеним мрежама, ви или неко други треба прво да затражите пристанак особе која се налази на тој фотографији; немојте делити личне податке или осетљиве слике путем друштвених мрежа

АНТИ-ВИРУС - УПУТСТВА

УКУПНО ВРЕМЕ: 30 МИН

Циљеви: До краја ове активности деца ће научити како да:

- схвате неке од ствари које могу да ураде да би заштитили свој компјутер или уређај од вируса.

УВОД

ВРЕМЕ: 5 МИНУТА

Питајте групу да ли су икада раније имали вирус на компјутеру или телефону. Како је вирус напао ваш компјутер? Шта се десило са вашим компјутером када га је напао вирус?

ВЕЖБА 12: ШТИТОВИ

ВРЕМЕ: 25 МИНУТА

НАЦИН РАДА: МАЊЕ ГРУПЕ

Смернице (20 мин)

Реците деци:

- Да напишу своје име у врху радног листа
- Да напишу до пет ствари које могу урадити да би заштитили компјутер од вируса
- Да ставе квачицу поред онога што могу сами урадити

Обојите емотиконе да покажете колико добро ово функционише у заустављању вируса:

Смајлић - функционише јако добро

Неутрално лице - нисам сигуран колико добро функционише

Тужно лице - не функционише добро

РАДНИ ЛИСТ: ШТИТОВИ

ПРИБОР: ХЕМИЈСКА/ОБИЦНА ОЛОВКА

Питања за дискусију (5 мин)

Након што заврше са радним листом, продискутујте са децом о њиховим одговорима.

Можете им поставити следећа питања:

- Шта можете урадити да компјутер заштитите од вируса?
- Да ли сте икада урадили нешто да бисте спречили да вирус нападне ваш компјутер?

АНТИ-ВИРУС - РЕШЕЊА

ВЕЖБА 12: ШТИТОВИ

Постоји много начина да заштитите свој компјутер од вируса. Ово су начини:

- Инсталирајте антивирусни или програм против злоћудног софтвера - овакви програми скенирају и штите ваш компјутер од вируса, шпијунског софтвера или злоћудног софтвера који би могли да оштете ваш компјутер или да уђу у вашу електронску пошту и датотеке.
- Ажурирајте антивирусни софтвер - Ажурирање софтвера је важно јер се нове претње појављују сваки дан.
- Користите Firewall (заштитни зид) - он ће зауставити вирусе који преносе опасне програме на ваш компјутер и обавестиће вас да нешто сумњиво покушава да приступи вашем компјутеру.
- Користите јаке шифре - Јаке шифре треба да садрже комбинацију слова, бројева и симбола. Што је шифра сложенија, то је теже да је други пробију.
- Избегавајте отварање сумњивих е-мејл порука - ако не препознате пошиљаоца е-мејл поруке, не би требало ни да отварате нову пошту.
- Немојте отварати линкове или прилоге у е-мејл порукама од особа које не познајете - Линкови и прилози у е-мејл поруци понекад могу садржавати вирусе, зато је боље не отварати их - поготово ако не познајете онога ко вам их је послао.
- Немојте преузимати садржај са веб-страница у које немате поверења - Преузимањем музичких или филмских датотека са интернета понекад можете да преузмете и датотеке које су опасне за ваш компјутер.
- Блокирајте искачуће прозоре - искачући прозори понекад могу да садрже опасне линкове или информације. Можете да преузмете блокер искачућих прозора да бисте зауставили њихово појављивање на екрану.
- Направите безбедносну копију података са компјутера - важно је направити безбедносну копију података са компјутера јер у случају да га нападне вирус, компјутер можете вратити на недавне поставке.

Важно је користити комбинацију свега наведеног. Разговарајте са децом о томе колико ефикасним сматрају ове тактике заштите и зашто.

Нема тачних одговора.

Повратне информације од учитеља

Да бисте нам помогли да додатно усавршимо овај материјал, позивамо вас да поделите своја запажања о искуству извођења сваке од активности, укључујући процену времена, јасноћу упутстава (за децу и учитеље) те дизајн и изглед радног листа. Ако одлучите да то учините, ваша запажања се могу послати е-мејлом : cop@itu.int

Назив активности	Запажања
Права наспрам жеља	
Најважнија 3 права	
Дељење	
Савет	

Поверење	
Поруке	
Блокирање	
Одговор	
Подршка	
Упозорење	

Заштита	
Штитови	

2. С ким сте реализовали активности (узраст деце, пол, држава)?

3. Да ли су се деца успешно укључила у ове активности?

4. Да ли су активности биле примерене добној групи?

5. Да ли сте осећали да сте спремни да подучавате овај материјал и одговарате на питања деце?

6. Колико су ови ресурси били ефикасни у покретању дискусије у учионици? (Молимо заокружите)

Уопште нису били ефикасни

Били су донекле ефикасни

Били су веома ефикасни

Неутралан одговор

Молимо да објасните ваш одговор

7. Да ли бисте ове ресурсе користили у будућности? Зашто/зашто не?

Ову интерактивну књигу израдили су Међународна унија за телекомуникације (ИТУ) и радна група састављена од аутора који су дали свој лични допринос, а који долазе из водећих институција из области дечјих права и заштите деце у дигиталном окружењу.

Активности се базирају на онима које је развио Young and Resilient Research Center Универзитета Western Sydney, уз подршку Фондације 5Rights, да би се олакшала израда Општих коментара УНЦРЦ-а о правима деце у дигиталном окружењу.

Ова књига не би била могућа да аутори и ИТУ-ов графички тим нису уложили доста свог времена, испољили ентузијазам и велику преданост.

ИТУ је захвалан свим доле наведеним партнерима који су израдили овај ресурс за децу, поклањајући своје драгоцене време и стручност:
Amy Jones и Olivia Solari Yrigoyen (Child Rights Connect), John Carr (ECPAT International) као и Amanda Third и Lilly Moody (Универзитет Western Sydney).

www.itu.int/cop

Овај превод није креирала Међународна унија за телекомуникације (ИТУ) и не треба се сматрати званичним преводом или публикацијом ИТУ-а. ИТУ неће бити одговоран за било какав садржај или грешку у овом преводу.

© ITU 2020 some right reserved. This work is licensed to the public through a Creative Commons Attribution-Non-Commercial-Share Alike 3.0 IGO license (CC BY-NC-SA 3.0 IGO). Under the terms of this licence, you may copy, redistribute, transmit, and adapt the work for non-commercial purposes, under the following conditions: Attribution: please cite the work as follows: <desired citation, which includes link/DOI>. Translations: If you create a translation of this work, please add the following disclaimer along with the attribution: This translation was not created by the International Telecommunication Union (ITU) and should not be considered an official ITU translation or publication. ITU shall not be liable for any content or error in this translation. Adaptations: If you create an adaptation of this work, please add the following disclaimer along with the attribution: This is an adaptation of an original work by the International Telecommunication Union (ITU). Views and opinions expressed in the adaptation are the sole responsibility of the author or authors of the adaptation and are not endorsed by ITU. For more information, please visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/>